

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש
והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

384 פ"ק פ"ק וי"ט ת"ש ו"ט ת"ש ו"ט ת"ש ו"ט ת"ש

לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482,

ניתן לקבל את העלון במייל etayba1@gmail.com

הנושא: בין אדם לחבירו הנלמד מיוסף הצדיק

רוצה אדם לבנים כמו מנשה ואפרים, עליך להתנהג כיוסף הצדיק, אשר ויתר ומחל לאחיו על הצער שגרמו לו.

אומר האור החיים הקדוש ז"ע (מ"ה, כ"ו) מה הטעם שבמשך כל אותם שנים שיוסף היה מלך במצרים - לא שלח להודיע לאביו שהוא חי במצרים, משום שחש על כבוד האחים מלביישים לפני יעקב, וחש להא דאמרו 'מוטב שיפיל אדם עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים'.

מ"ה הגר"ח קנייבסקי שליט"א מביא בספרו 'טעמא דקרא' (פ' ויחי) מהפסיקתא, שכל אותם שנים שיעקב היה במצרים - יוסף לא התייחד עמו אפילו פעם אחת, אלא תמיד דאג שיהיה עוד מישהו איתם. ועשה כן, בכדי למנוע מיעקב לשאול אותו להיכן נעלם כ"כ הרבה שנים, ומי מכר אותו למצריים. ואם יעקב היה שואל - היה על יוסף לספר לו על אחיו שמכרוהו, ולא רצה לספר בגנותם - ומשום כך דאג לאדם נוסף שיהיה עמהם, שבפני אדם זר בוודאי לא ישאל דבר שיכול להגיע ללשה"ר.

החיד"א בספרו פני דוד מביא בשם רבי שמואל לניאדו בספרו כל חמדה שמביא בשם רבי שלמה אלקבץ, שיהודה ידע והכיר שהמשנה למלך שעומד מולו זה יוסף ולכן הוא אמר לו "בי אדוני" ש"ב"י" אותיות "ב, לרמז לוש הוא מה"ב שבטים. וכל תכלית דבריו היתה כדי שלכנע את יוסף שיפסיק להעמיד פנים ויזדהה בפני אחיו. ואכן יהודה הצליח בזה, ולכן דרשו חז"ל (בר"ר צג ד) על יהודה את הפסוק "מים עמוקים עצה בלב איש ואיש תבונה ידלנה". שבעומק לבו של יוסף היו עצות כיצד להמשיך להעמיד פנים שהוא לא יוסף, אבל יהודה היה איש תבונה ידע כיצד לדלות ולגרום ליוסף להודות שהוא יוסף.

על פי זה מבאר החיד"א את דברי המדרש (במדב"ר פרשה יג פסקה ג): אמר הקב"ה: יהודה אתה השפלת עצמך מפני אחיך הקטן הימך, חייך כשיוקם המשכן ויבאו השבטים להקריב, אין אחד מהם מקריב ראשון לפניך אלא חולקים לך כבוד, ואתה הוא שתקריב ראשון הה"ד (במדב"ר ז) "ויהי המקריב ביום הראשון למטה יהודה וגו'". ע"כ.

ולכאורה אם יהודה לא ידע שזה יוסף מדוע נחשב הדבר ליהודה כהשפלה? אלא על כרחך שידע שהוא יוסף ובכל זאת השפיל את עצמו בעיני יוסף כדי שישנה את דעתו.

המשנה בסוף תענית קובעת (על-פי עדותו של רבן שמעון בן גמליאל): "לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב

בתחילת פרשתנו, אנו מוצאים ביטוי עוצמתי במיוחד לרגישות לחשש לבושתו של הזולת. הדברים אמורים בהקשרם של יוסף ואחיו. לאחר נתק של עשרות שנים, המלווה ביחסי שנאה וניכור, מתוודעים האחים איש אל רעהו. הפסוקים מתארים את המעמד המופלא:

"ולא יכול יוסף להתאפק לכל הניצבים עליו, ויקרא, הוציאו כל איש מעלי ולא עמד איש איתו בהתוודע יוסף אל אחיו".

במדרש (תנחומא, ויגש ה) עמדו חכמים על גדלות הנפש שהפגין יוסף במעשה זה: "אמר רבי שמואל בר נחמני: בצרה גדולה הביא יוסף נפשו באותה שעה, שאלמלי הרגוהו, אין כל בריה יכולה להצילו, ואין כל בריה תובעו - ולמה אמר הוציאו כל איש מעלי? אמר: מוטב שאהרג ולא אלבין פניהם ברבים".

כמו כן, רואים את הקפדתו של יוסף על הפרטים הקטנים, גם בשעות גדולות אלו, בא לידי ביטוי גם בפנייתו אליהם - "גִּשְׁוּנָא אֵלַי וְיִגְשׁוּ וְיֹאמְרוּ אֵלַי יוֹסֵף אֲחֵיכֶם אֲשֶׁר־מְכַרְתֶּם אֹתִי מִצְרַיִמָּה". הרי הם היו לבד איתו ומדוע היו צריכים 'לגשת אליו'?

אומר ה"דעת זקנים מבעלי התוספות" - "גשו נא אלי ויגשו... לפי שאמר למעלה הוציאו כל איש מעלי והמצרים היו עומדים בחוץ ומטין אזניהם מה הם מדברים, ולכן כשאמר 'אני יוסף אחיכם העוד אבי חי' לא חשש אם הם שומעין, אבל כשרצה לומר 'אשר מכרתם אותי' לא רצה שישמעו, לפי שהיה בדעתו להושיב אחיו במצרים ואילו היו שומעין שמכרו אחיהם יאמרו אנשים רעים הם מאד, שאפי' לאחיהם מכרו, כל שכן שיעשו עמנו רעה אם ישבו אתנו. ולכן אמר להם 'גשו נא אלי' ואומר לכם בחשאי".

וטעם נוסף (שם) "...ד"א, מתחלה אמר להם יוסף 'אני יוסף אחיכם העוד אבי חי' ולא רצה להזכיר מכירתו, מפני בנימין אחיו, שלא יתביישו ממנו ושלא יגיד לאביו. והפליג לצד אחר ואמר להם 'גשו נא אלי' - הפרידן מבנימין ויאמר 'אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אותי'".

מגלה הגאון רבי חיים פאלאג'י זצ"ל בספרו תוכחת חיים, שהנזהר למנוע כל צער מחבירו, מזכים אותו בבנים כשרים וצדיקים! כי כמו שהוא מונע מאחרים כל צער ופגע, כך במידה כנגד מידה שומרים אותו משמים מכל אכזבה מצערת, מכל כאב לב מיותר!

על פי זה יש לומר, כי לכן מברכים האבות את בניהם: "ישימך אלהים כאפרים וכמנשה", כי יש בזה מסר לאב, אם

וכיום הכפורים, שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן שאולין, שלא לבייש את מי שאין לה'.

בדומה לכך מצינו בהבאת ביכורים, שתקנו חכמים שהכהן המקבל יקריא עבור כל המביא. הרמב"ם (פירוש המשנה, ביכורים ג, ד) מבאר את טעם הדבר: "ומפני שכל בני אדם לא היו יודעים לשון הקדש, כמו שנתבאר בעזרא, חזרו להקרות כל העם כדי שלא יתביישו אותם שלא היו יודעים לקרות, וסמכו זה למה שנאמר 'וענית ואמרת', אמרו: אין עניה אלא מפי אחרים".

גם מה שנהוג שבעל-קורא אחד קורא מן התורה, ואין העולים לתורה קוראים בעצמם, מבואר בתוספות בכמה מקומות (בבא בתרא טו; ראש השנה כז; מנחות ל) שהוא כדי שלא לבייש את מי שאינו יודע לקרוא.

לפי זה יש לשאול, במסכת כתובות (נד:) מבואר במשנה כי "אף על פי שאמרו בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה, אם רצה להוסיף אפילו מאה מנה יוסיף". על כך שואלת הגמרא: "פשיטא" – ומתרת: "מהו דתימא קיצותא עבדו רבנן שלא לבייש את מי שאין לו – קמ"ל". לעניין תוספת כתובה, מבואר אפוא שלא הקפידו חז"ל על החשש של בושת מי שאין לו. וצריך ביאור מאי שנה כתובה שלא הקפידו לחשוש לבושתו של ימי שאין לו?

ונראה ליישב על פי מה שמצינו בעניין ביכורים ש"העשירים מביאים ביכוריהם בקלות של כסף ושל זהב, והעניים מביאים אותם בסלי נצרים של ערבה קלופה" (ביכורים פרק ג, משנה ח). למרות שלעניין מקרא ביכורים הקפידו חכמים שלא לבייש את מי שאין לו, לעניין הבאת הביכורים מבואר אפוא שלא הקפידו לתקן השוואה בין עשירים ועניים, אלא כל אדם היה מביא לפי יכולתו.

בעניין זה נתקשה בתוספות יום טוב למה לא חששו חכמים לבושת העניים, וביאר: "וי"ל דמשום כבוד בית א-להינו ומשרתיו לא חשו על שיתביישו העניים".

על פי זה יש לומר גם בנוגע לתוספת כתובה, כיון שהאשה חשובה כהשכינה הקדושה, כמו שכתב הרמ"ק הקדוש בספרו תומר דבורה, יש ענין לכבדה כי המכבדה חשוב כמכבד את השכינה הקדושה. ולכן מן הראוי שיוסיף על כתובתה יותר ויותר, ולא איכפת לן שחלקם יבואו על ידי כך לידי בושה.

מסביר בשו"ת הראב"ן רבי אליעזר ברבי נתן שהיה אחד מבעלי התוספות (סימן ל"ז) במה נחלקו רבי עקיבא וכן עזאי? אלא נחלקו את מי אוהב אדם יותר את עצמו או ילדיו, את תולדות אדם שלו. ולפי גודל האבה צריך אדם להתאים זאת לאחרים, לדעת רבי עקיבא "ואהבת לרעך כמוך" צריך לקיים זאת כאהבת עצמו שהיא הגדולה ביותר, ולדעת בן עזאי "זה ספר תולדות אדם" צריך לאהוב את זולתו כאהבת ילדו, שלדעתו אהבת ילדיו גוברת על הכל.

על הפסוק בפרשה (מ"ו, י"ז): "וּבְגֵי אֲשֶׁר יִמְנָה וַיְשׁוּה וַיִּשְׂוּ וּבְרִיעָה וְשָׂרָח אֲחֵתָם וּבְגֵי בְרִיעָה חֶבֶר וּמִלְכִיאֵל" אומר התרגום יונתן בן עוזיאל: "ובנוי דאשר ימנה וישוה וישו ובריעה ושרח אחתהון דאידיברית כד היא קיימא לגינוניתא על דבשרת ליעקב דיוסף קיים היא שיזבת ליתבי אבל מדין קטול ביומי יואב".

והיינו הזכות שעמדה לשרח בת אשר להעלות בחייה לגן עדן אך ורק מחמת שבישרה ליעקב אבינו את הבשורה המשמחת כי עוד יוסף חי והוא מלך במצרים.

ומכאן כתב הפלא יועץ (ערך בשורה): אם יודע בשורה טובה לחבירו מהר ימהרנה לו וחיתה נפשו בגללו ולמצוה תחשב לו ומה גם לאיש צדיק שהגורם שתחיה רוחו חיים יוסיפו לו צא ולמד משרח בת אשר שעל שבשרה ליעקב על יוסף שהיה חי זכתה ליכנס בחיים לג"ע וזה נכלל בכלל מצות גמילות חסדים. עכ"ל.

וצריך להבין, מה הזכות של המבשר בשורות טובות שעולה חי לגן עדן?

ונראה לומר על פי מה שכתב בספה"ק מאור עיניים (פרשת ויצא) וז"ל: כי באמת איש המגיד בשורה טובה נתלבשה בו בחינת ניצוץ אליהו ממש, כי הוא המבשר כל הבשורות טובות שבעולם רק שמתלבש בהמגיד ההוא, כי בחינת אליהו הוא מששת ימי בראשית רק שנתלבשה אחר כך בפנחס כנודע. ולכן כשמזדמן להגיד איזה בשורה טובה, מתחזק כל אחד ואחד לרוץ ולהגיד כי נשמתו מרגשת בחינת אליהו ורוצה להכניסו בתוכו, אף שאין בני אדם מרגישין בזה מכל מקום מזליה חי. ואם היה לו דעת היה יכול להתחיל לעבוד את ה' בבחינת אליהו שנתלבשה בו אז, וילך בה ממדריגה למדריגה גדולה, וגם האיש שנתבשר הבשורה נכנס בו הניצוץ אליהו בקרבו ונתרחבה דעתו גם כן יוכל לדבק בנקל אל הבורא יתברך חלק הנקרא רגליו גם כן ונקרא אז בא יום ה' הגדול שהכניס בסיבה זו את ה' בתוכו. עכ"ל.

ומבואר, כי המבשר בשורות טובות מתעבר בו אליהו הנביא שהוא כבסר מששת ימי בראשית, והנה אליהו הנביא עלה בחייו לגן עדן, לכן המבשר בשורות טובות וזוכה שתתעבר בו נשמת אליהו הנביא שעלה בחייו לגן עדן – אף הוא יכול לזכות להעלות חי לגן עדן.

וכתב בדרכי משה (אהע"ז סי' י"ז סק"ח) בשם התרומת הדשן, וז"ל: אשת אליהו הנביא או אשתו של ר' יהושע בן לוי מותרת דלא מיקרי אשת איש אלא אשת מלאך, ושריא להינשא ונפק"מ אם יזכה איש כמותן. עכ"ל. ומפורש, שכל יהודי ויהודי בכוחו לזכות להתקדש ולהיות כאליהו הנביא ולהיכנס בגופו לגן עדן.

ולפי דרכינו, זוכה לכך על ידי שמבשר בשורות טובות.

קו "להתענג בתענוגים"

לשמיעת שיעורים על פרשיות השבוע, מועדים, תנאים ואמוראים, בהלכה ובאגדה.

מפי הרב איתי בן אהרון שליט"א.

חייגו: 0772618021

שמעו ותחי נפשכם